

A MÁSODIK NEMZETKÖZI KÖNYVTÁRI KONFERENCIA LONDONBAN.

Az angol könyvtárnokok egyesülete az idei nyáron, július 12—17-én rendezte a második nemzetközi könyvtári konferenciát, viszonzásul Amerika könyvtárnokainak, kik az első konferenciát összehívták s tanulságul szaktársaiknak, hogy azon a könyvtári disciplinának legújabb fejlődéséről és vívmányairól magukat tájékozthassák. A rendezést magára vállaló egyesület széles körre terjeszkedett ki, nemzetközi konferenciát tartott s arra vendégül látta az egész világ szakembereit. Volt is ott olyan társaság, mely az öt világrész könyvtárait méltán képviselte. A vallás- és közoktatási miniszter úr ő nagyméltósága meghagyásából szerencsém volt a konferencián megjelenni, tanácskozásain részt venni, szerencsém van e sorokban arról általános tájékoztatást adni.

Mennyire időszerű és szükséges volt a könyvtári világban ez a konferencia, legjobban bizonyítja a köréje gyűlők érdeklődése. Körülbelül ötszáz szakember jelent meg a művelt világ könyvtárainak képviselőiben, legnagyobbbrészt amerikaiak és angolok, kik a konferenciát vezették s a kontinens s a többi világrészek könyvtárnokai felett jelentékeny tulsúlyban voltak. A konferenciát az angol könyvtárnokok egyesülete, London városa engedelmével, a Guildhall helyiségeiben rendezte s elnökül J. Lubbockot, a kiváló tudóst, nyerte meg. E konferencián részt veendő, július 11-ikén érkeztem Londonba, s másnap délelőtt bemutattam magamat nagykövetségünknel, hol szives fogadtatásban részesültem s egy nyílt igazoló, illetőleg ajánló levelet kaptam, mely a konferencia elnökségéhez volt intézve. Ez ajánlattal Kropf Lajos úr közbenjöttével jelentkeztem a fogadó bizottság titkáránál, E. M. Borrajo úrnál, ki a Guildhall könyvtárnoka, s tőle vettem át irataimat, tőle kaptam a szükséges utbaigazitásokat. Ő különben a konferencia tartama alatt mindig előzékeny és szives tanácsadóm volt.

A konferencia nyolcz ülésben 38 előadást tartott és vitatott meg, melyek a kiadandó »Transactions of the second international Library Conference«-ben fognak megjelenni. Az előadások terjedelmesebb ismertetésére vagy megjegyzésekkel való kísérésére

mindaddig, míg e kiadvány meg nem jelenik, alig lehetne ez össze foglaló jelentés keretében vállalkoznom, de a konferencia helyét és eszméit, gondolat-világát s általános eredményeit már most összefoglalhatom.

Az első nemzetközi könyvtári tanácskozás óta (1876) az ó és újvilág könyvtári életében sok és jelentős változás történt s magát a könyvtári tudományt egy új, szabadabb és raczionálisabb szellemnek jótékony hatása kezdte igazgatni. Enyhülni kezdett az a rideg fölfogás, hogy a könyvtár egy magába zárt hideg szisztéma s életén szükség szerint a tudomány misztikuma borongjon. Ma a könyvtár a komoly tudományosságnak s az általános művelődésnek egyik leglényegesebb tényezője s céljai szerint önálló intézményként önálló föladatakra van hivatva. E. C. Richardson már így tárgyalta a könyvtárt előadásában. Szerinte a könyvtárak az emberi műveltségnek alapjai, mert a könyvek, melyeknek összesége a könyvtár, ugyanolyan szerepet játszanak az eszmék terjesztésében, egymásra hatásában, mint az élő nyelv a kölcsönös eszmecserékben. Hatásuk azonban annyival bensőbb és mélyebb, a mennyivel a megfontolt olvasás és elmélkedés gyümölcsözőbb mint az elillanó szó s annyival értékesebb, a mennyivel több módot és alkalmat nyújt az eszmélkedésre, s így közvetlenebb, mint az előszó, mely helyhez és időhöz van kötve. Sőt a mennyiben a rendszeres könyvtár egy-egy találmánynak, gondolatnak, eszmének, kérdésnek vagy tudománynak irodalmi anyagát rendszeres földolgozásban bírja és adja: az olvasónak rendszeres vezetője és önkénytelen jóltevője. Ebben az értelemben nevezi H. R. Tedder előadásában a könyvtárt az önálló tudós egyetemének, s a könyvtárnokot a szellemi élet utcsinálójának, s így érti meg a hallgató egy másik tételét, hogy a nyilvános könyvtárak története a társadalmi fejlődés és a tudományos haladás történetének kiemelkedő részét foglalja le. Richardson szerint: könyv könyv mellett khaosz, könyv könyv mellett rendszerben: tudomány, legalább is tudományos apparatus. M. Dewey előadásában a könyvtárak jelentőségét kiválóan hangsúlyozván, a nyilvános könyvtárakat a közműveltségre ép oly fontosnak tartja, mint az iskolákat s azok létesítését, fenntartását és gondozását az államnak az iskolákkal egyenrangú feladai közé sorozza. E fejtegetésekhez szépen illeszkedik Mac Alister előadása, ki a tökéletes könyvtárnokban találja

meg a könyvtár hatásának legfőbb tényezőjét. A régi világban a könyvtárnoknak két típusa volt; az egyik a tudós, ki a maga tudományát művelve, féltékenyen ült gyűjteményein, de a gondjaira bizott könyvtár khaosz volt; a másik a tanulatlan hivatalnok, ki idegesen őrizte nagy nehezen rendbe hozott könyveit s a kutató munkáját inkább megnehezítette, mint elősegítette. A tökéletes könyvtárnok eszménye az úgy működő könyvtár, melynek bejárata fölé nyugodtan oda lehet írni: add be kérélapodat s a kívánt könyv azonnal kezébe jut. A tökéletes könyvtárnok szereti pályáját, szorgalmas és szakszerűen képzett, a tökéletes könyvtár az ember szellemi tevékenységének kohója vagy műhelye.

Anglia a kontinensen túl, Európán kívül mindenüvé elvitte művelődését, melynek egyik hatékony tényezőjét nyilvános könyvtárak létesítésében találta meg, s a szabad Amerika a maga sajátos és rohamos kultúrtörekvéseivel a könyvtárakat szinte erőszakosan ültette át a mindennapi életbe s alkalmazta annak gyakorlati követelményeihez. Anglia hatalmas kezdeményezése Amerikában versenyképes könyvtári disciplinává lett, a többi világrészben erőteljes fejlődésnek indult. Ime a konferencián megjelent az új világok könyvtárainak képviselője, s egymásután mutatta be, mit produkált e disciplina fejlesztésére: Henry C. L. Anderson New-South-Wales könyvtári működéséről, Herbert Putnam az Egyesült-Államok helyi könyvtári egyesületeiről, G. H. Could Canada jelentékenyebb könyvtáraitól és könyvtári életéről, Frank Cundall Jamaica könyvtáraitól tartottak előadásokat, míg Európa északi államainak könyvtári viszonyairól, azoknak Dán-Svéd-Norvég, Finnországban való haladásáról A. S. Steenberg tartott egy feletébb tanulságos szemlét. Mindez előadások tanulságos és szemléltető képet nyújtottak ama mozgalmakról, melyek a világ művelt államaiban a könyvtári disciplina körül a közel multban megindultak és fejlődtek. De sem ezek az előadások, sem a velük kapcsolatos hozzászólások nem merítették ki a kérdést, sem annak legujabbkori történetét sem annak mai állapotát. Hiszen magában Angliában, azonkívül a kontinens más államaiban, többek között hazánkban is, a könyvtári kérdések ujjabb meg ujjabb fázisokban folytonosan napirenden vannak. Könyvtárak alakultak és alakulnak, a társadalomnak ujjannan fölmerülő szükségletei egymásután teremtik meg az ingyenes (Free Public Library), a nép- iskolai,

stb. könyvtárakat; régi, nagy multú könyvtárak idomulnak a korhoz, s az államok és a föntartó testületek áldozatkészségéből a könyvnek hatalmas piacot teremtettek s a magán könyvtárakon kívül mind nagyobb forgalmat mutatnak ki, jeléül, hogy a közönség mind jobban a könyvtárak köré csoportosul. A könyvtárak szinte öntudatlanul, lehet mondani ösztönszerűleg érezték és érzik, hogy minden irányban jelentékeny szerepet játszanak a szellemi élet területén, s így mind arra törekeshnek, hogy mennél tökéletesebben felelhessenek meg föladataiknak.

E gondolatot legjobban érezteti ama természetes kiválás, mely a könyvtárak evolúciójában végbement, azzal, hogy a könyvtárak különös feladataik szerint és sajátos céljaik érdekében önálló irányban fejlődtek, fajok szerint elkülönültek, lehet mondani egyes könyvtári típusokká alakultak ki. De bár így, bár úgy — a közművelődés szolgálatában maradtak, sőt a mennyiben elválásukban így a modern kornak egyik legjelentősebb elvét, a munka felosztását kifejezésre juttatták, alkalmasakká tették intenzivebb és egyetemesebb hatásra. A tapasztalás azt mutatja, hogy, legalább Angliában, szorosabban véve Londonban, a könyvtárak kölcsönösen segítik egymást azzal, hogy speciális feladataikon dolgozva, könnyítenek egymáson, midőn más-más irányban gyűjtik kincseiket és megosztják az olvasó közönség nagy tömegét. Ez a kiválás vagy fejlődés alakította ki s választotta el a tudományos és, talán szabad így mondani, gyakorlati könyvtárakat egymástól. A tudományos könyvtárak részint mind egyetemes, nagy könyvtárak (British Museum, Bibliothèque Nationale, stb.) részint mint szakkönyvtárak, feladatuk szerint a tudomány szolgálatában állanak, míg amazok az ember szellemi tevékenységének egész körére kiterjeszkednek, emezek egy specialis tudomány területére szorítkoznak. A gyakorlati élet szolgálatában, mint az általános képzés, egyetemes művelődés tényezői, a közműveltség terjesztői, a tanintézeti (egyetemi, tanulmányi, iskolai) könyvtárak s a közműveltségi (nyilvános kölcsön-, nyilvános olvasó-, nép-, vándor-) könyvtárak; amazok a felsőbb- és középfokú szakoktatás tehát az egyetemi középiskolai tanítás szolgálatában állanak, emezek a nagy közönség, a társadalom minden osztályának szolgálatára vannak rendelve.

A konferencia irányja gyakorlati útra tért, a midőn előadásainak nagy többsége a könyvtári életnek gyakorlati kérdései

köré csoportosult, s ugyancsak ez irányt szolgálta kapcsolatos kiállításával. Mélyebben bocsátkozott a könyvtári élet és viszonyok fejtegetésébe, midőn a könyvtárnokok rendszeres képzéséről, a tökéletes könyvtárnok típusáról tanácskozott, mikor azt a kérdést vetette föl, alkalmazhatók-e nők a könyvtári szolgálatban? E. R. N. Mathews vetette föl e kérdést, s miután elmondta, hogy Bristolban és Manchesterben 1876 óta a nők alkalmazást nyertek s ismertette, milyen eredménnyel dolgoztak s hogy milyen természetű szakvizsgálatnak vannak alávetve, elismerően nyilatkozott a nők képességéről s könyvtári szolgálatban való nagy hasznuk vehetőségéről. H. P. James ismertette az Egyesült-Államok könyvtárnoki tanfolyamát és egyes osztályait, Ch. Welch pedig megmutatván, hogy a könyvtár minden irányban gyakorló iskolája a fiatal embereknek, azt fejtegette, hogyan kell a könyvtárnokot fiatal korától kezdve nevelni. Az előadások egy más csoportja a nyilvános könyvtárak s azoknak főntartóihoz (állam, intézet, testület, bizottság) való viszonyáról, a könyvtári hatóságok feladatairól, a könyvtárak szabadelvűségéről szólott; míg két előadásnak, melyeket parallel tárgyaltak, a könyvtári építkezés volt témájuk. És pedig kettős szempontból, az építésznek művészi feladata és technikai készsége, másrészt a könyvtárnok gyakorlati szempontjából. Magától jó, hogy a praktikus könyvtári épületről, vagy a könyvtári építkezés főbb elveire ezek alapján kitérjek.

A könyvtárnak s épületének, mint a könyvnek és kötésének harmoniában kell állania, mondja az építész, jó könyvek értékes gyűjteményének illő, megfelelő épület kell, e harmoniában van a könyvtár építkezés esztétikai jelentősége. A könyvtári épület szerkezetben, formában és díszítésben fejezze ki a szellemi munka gyönyörűségét, következképpen úgy a külső tagozásban mint a díszítő elemek alkalmazásában mérsékletre kell törekedni, hogy egyszerűség és méltóság uralkodhassék rajta. Nincs dísztelenebb mint a dísztelen dísz vagy a díszes dísztelenség, mert a milyen emelő az illő dísz, ép olyan rontó a halmozottság vagy a fukar dekoráció. A belső díszítésre legalkalmasabb a belépő (előcsarnokhall,) az olvasóterem s a fogadó helyiségek. Az előadó (Beoresford Pite) vizsgálja e szempontból a különféle építési stíleket ismerttet néhány építési típust s néhány meglévő épületet, mint a British Museum olvasótermét, s végül egy ideális épület vázlatát

próbálja adni. F. J. Burgoyne előadásában a könyvtárnok álláspontját fejtegeti: a könyvtárnok gondja a belső berendezés, a termek beosztása s a könyvtartó polczok elhelyezése, közegészségügyi intézkedések (fűtési, világítási, szellőztetési berendezések alkalmazása), főként az az előrelátás, hogy a gyorsan növekedő anyagnak elegendő helyet tudjon biztosítani.

Követendő szempontok a könyvtári építkezésben: az olvasótermek legyenek lehetőleg központi fekvésűek, hogy elhelyezésükkel is megkönyítsék a könyvtári szolgálatot; legyenek egészségesek, (világítás, szellőzés, fűtés,) kényelmesek és zajtalanok, kényelmesek az olvasók számára, zajtalan berendezésűek a munka érdekében. A kiállításon e célra egész sorát láttam az újításoknak, mint gummi karikával ellátott székeket, nesztelenül záródó ajtókat, simán nyíló ablakokat stb. s főként gummi szőnyegeket és gummi abroncsos kocsikat. A könyvtártermek legyenek lehetőleg tűzálló anyagokból alkotva, cement, mozaik vagy kőpadló, vasoszlopokon nyugvó emeletek, vasszerkezet legyen az uralkodó. Az említett kiállításon néhány modellt láttam e célra. A könyvek elhelyezésében arra kell gondolni, hogy minden terület ki legyen használva, hogy sok könyv elférjen kis helyen, de a mellett szabad közlekedést kell föntartani a levegő és fény járásának s a kiszolgálás számára. Ezeken az általános intézkedéseken kívül az új könyvtárak hivatalos vagy manipuláló termeire kell nagy gondot fordítani. Itt a berendezés eszthetikájára is nagy súlyt fektetnek, a kiállításon láttam néhány pompás íróasztalt, könnyű és erős állványt, létrákat, karos székeket, katalogustartó szekrényeket, praktikus tintatartókat (három különböző színű tinta számára) íróasztali fölszereléseket, katalogus lapokat (Cards) és fiókokat, valamint írógépeket, a melyek nagyon kezdenek divatba jönni, sőt már több könyvtárban régebb idő óta alkalmazásban vannak. Ilyen könyvtári berendezésre természetesen csak újonnan emelt épületek butorzásakor lehet gondolni, s a könyvek beraktározási elvét csak a magazin-szisztémával lehet gyakorlatilag érvényesíteni. Kialakult zártrendszerben, a hol minden szak külön nyitva marad a jövő szaporulat számára, mint nálunk, a rendszer sok helyet kíván s így a könyvanyag zsúfolása eleve ki van zárva. Oldalvilágítású termekben, mint minálunk, a zsúfolás egyébként is sok akadályra talál, melyek a felülvilágított s egymásba világító

termeknél eltűnnek. A könyvtár lényeges feladata levén a könyvanyag megőrzése, az angol könyvtárak különös gonddal vannak a kötésre, a mit szintén a belső berendezés keretébe illőnek tartanak.

A konferencia a katalogizálással, jelzéssel nyolcz előadásban foglalkozott, ez a könyvtári funkció az, a mi ma minden könyvtárnak legfőbb gondja, s a mi a legtöbb s a legnagyobb nehézséget támasztja. E manipuláció, ez a kezelés két irányban fontos, először, mert a catalogus minden könyvtárnak leltára, jobban mondva telekkönyve, másodsor mert tudományos apparátus. Egyaránt fontos a könyvtár s a bibliografia szempontjából, de épen e miatt a katalogizálást nagyon megnehezíti, mert érdek-összeütközések okozójává válik. A könyvtár megelégedhetik pontos, de rövidített czímmel, a bibliografiának teljes czímre van igénye; a könyvtár nem pocsékolhat el fölös munkát a bibliografia kedvéért, de viszont kötelessége azt szolgálni. A milyen nehéz e kérdésben a helyes utat megtalálni, épen olyan nehéz eldönteni a katalogizálás rendszerét. Megelégszünk-e az egyszerű indikátor-catalogussal, s azt betürendben, vagy tudományszakok szerint állítsuk-e e föl; írott- vagy nyomtatott catalogust használjunk-e, s azt könyvbe vagy czédulakatalogusba vezessük-e be; a klaszifikáció legyen-e egyúttal helyjelző (Standorts-katalog) vagy külön számot nyerjen a könyv elhelyezése és osztályozása alkalmából — mindezek tagadhatatlanul fogós kérdések — s megoldásukban az egyöntetű eljárást szinte alig tartjuk kivihetőnek. S azután milyen rendszert fogadjunk el? A raktározót vagy valamely tudományosat? A konferencia e kérdéseket élénk eszmecsere tárgyává tette, a mi a Transactions legérdekesebb lapjait fogja elfoglalni, s mutatja azt a fontosságot, melyet a konferencia és a könyvtárnokok e kérdésnek tulajdonítanak.

E rövid szemle, melyben a mi disciplinánk főbb kérdéseit érintő előadásokról emlékeztem meg, nem meríti ki sem az előadásokat, sem azok érdemét. Voltak előadások, melyekben távolabb eső kérdéseket tettek szóvá, mint a nemzeti bibliografia és biografia jelentősége, az olvasók és a könyvek viszonya, a római betürendszer és európai nyomdászat bevitele keletre, a könyvnyomtatás bölcséjét gondozó külső körülmények története, a gyermekolvasók, és olvasmányok, a könyvtárak egymásra hatása és egymást segítő összemun-

kálása stb., mindezek nagyon jellemzők a konferencia eszmei körére, mely szélesen, nagy területen látja, ismeri és tárgyalja a könyvtári ügyet, mely emelkedett szempontból itéli meg a könyvtár feladatát s ideális célok megközelítésében iparkodik hivatásának megfelelni. A konferencia előadásainak halmozott tárgysora idejének munkára szánt részét teljesen elfoglalta. Naponkint félkilencz-től délután négyig tartotta üléseit, kivéve másfélórát a lunchre, s e miatt a könyvtárak csoportos látogatása elmaradt, csupán egy kirándulás szerveztetett, mely Francia- és Németország könyvtárait kívánta meglátogatni. E kirándulásban főként a nem európai szakemberek vettek részt.

Mindaz, a mit hallottam és láttam, a minék részese voltam, megtanított arra, hogy a mi disciplinánk haladása és fejlődése ma az angol és az amerikai könyvtárakra s embereire van bízva. A kontinensen lévő államok történelmi múltú s megállapodott régi könyvtárai a reformoknak s újításoknak csak egy-egy részletét célozhatják vagy vehetik át, mert minden rendszer jó, ha pontosan keresztül van vive, s minden régi, de megbízható rendszer jobb, mint bármilyen kitűnő új, a mit még azután kell keresztül vinni. Amott más élet és viszonyok között fejlődik e tudomány, mint nálunk a kontinensen. Mégis, ha reformokra gondolnánk, a leg-egyszerűbb rendszerre, a magazin rendszerre kellene gondolnunk s akkor elfogadnók az új könyvtári elvet: a könyvek raktáron legyenek, a katalogusok tudományon épüljenek. Ha pedig csupán némely technikai újításra gondolunk, akkor is legjobban megfelelőek az angol és amerikai könyvtárak, melyekben a modern technika minden finomsága érvényesül. Gyakorlati és elméleti kérdésekben pedig egyaránt gyakran visszafogunk térni a második konferencia Transactions-aihoz, valahányszor a fölmerülő új kérdések történetét vagy azokban útbaigazítást keresünk.
